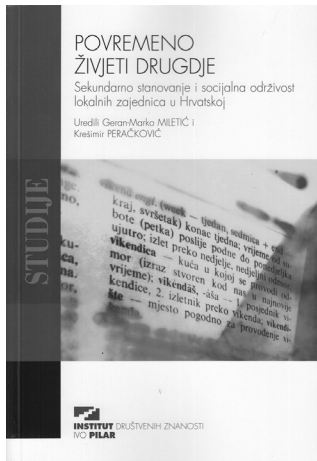

Geran-Marko Miletić, Krešimir Peračković (ur.)

Povremeno živjeti drugdje. Sekundarno stanovanje i socijalna održivost lokalnih zajednica u Hrvatskoj

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2020., 182 str.

U nizu tema koje se obrađuju prilikom istraživanja stanovanja u Republici Hrvatskoj pitanje sekundarnog stanovanja svakako zauzima važno mjesto. Knjiga *Povremeno živjeti drugdje. Sekundarno stanovanje i socijalna održivost lokalnih zajednica u Hrvatskoj*, koju su uredili G.-M. Miletić i K. Peračković, zbog niza iznesenih empirijskih nalaza, ali i načina konceptualnog uobličavanja predstavlja značajan doprinos razumijevanju tog fenomena. Knjiga se sastoji od kratkog predgovora, devet poglavlja u kojima se sekundarno stanovanje smješta u širi društveni kontekst, popisa korištene literature te sažetaka na hrvatskom i engleskom jeziku. U prvom poglavlju naslovljenom „Uvod ili o društvenoj relevantnosti sekundarnog stanovanja“ G.-M. Miletić

i K. Peračković podsjećaju na neke važne uvide prethodnih istraživanja sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj te navode dvije činjenice zbog kojih drže da će ta tema i u budućnosti biti važna. Autori, naime, drže da se kroz sekundarno stanovanje stvara pritisak na najatraktivniji državni prostor te da se istovremeno taj tip stanovanja mijenja, pa valja pratiti na koje načine poprima nove forme. Stoga doprinos ove knjige vide u nastojanju da se predstave i usporede različiti oblici sekundarnog stanovanja s ciljem da se procijeni kakav je njihov učinak na socijalnu održivost lokalnih zajednica.

U sljedećem poglavlju, „Širenje sekundarnog stanovanja i transformacije lokalne zajednice: dosadašnje spoznaje“, autori G.-M. Miletić i A. Mišetić raspravljaju o temama koje su do sada dominirale u istraživanjima koja su se bavila širenjem sekundarnog stanovanja. Ukazuje se stoga na različite poglede na to kako sekundarno stanovanje utječe na promjene krajolika, promjene lokalnog gospodarstva, ali i uspostavu različitih društvenih odnosa do kojih dolazi uslijed pojave novih, povremenih, stanovnika. Definiiraju se nakon toga pojmovi lokalne zajednice i socijalne održivosti, putem

kjih se teorijski uobličava rasprava o sekundarnom stanovanju. Relevantnost pojma socijalne održivosti vidi se u tome što obuhvaća tri za sekundarno stanovanje bitne dimenzije, a to su ekološka, ekonomska i socijalna. Stoga se postavlja pitanje može li sekundarno stanovanje u Republici Hrvatskoj biti poticaj za socijalno održiv razvoj lokalnih zajednica.

Treće poglavlje, koje nosi naslov „Osnovna obilježja sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj“, važno je jer, osim podataka koji se mogu iščitati iz provedenih popisa stanovništva, iznosi rezultate anketnog istraživanja provedenog 2014. godine na nacionalnoj razini. Prema podacima koje iznose autori teksta G.-M. Miletić, K. Peračković i M. Marinović Golubić, u Republici Hrvatskoj šesnaest posto kućanstava ima stan za odmor, što je dosta slično podacima koji su zabilježeni u nekim mediteranskim zemljama, primjerice Italiji. No, ukazuje se i na to da postoji tendencija porasta broja stanova za odmor u Hrvatskoj, pa je njihov broj porastao od 2001. do 2011. godine za 65.000, tako da ih je prema popisu iz 2011. bilo tek nešto manje od 250.000. Posjedovanje stana za odmor značajno je povezano s nizom varijabli kojima se mjerilo različita obilježja kućanstva, kao što su prosječni mjesečni prihodi po članu kućanstva ili tip kućanstva s obzirom na njegov sastav. Osim toga, pokazalo se da su u znatno većoj mjeri vlasnici stana za odmor stanovnici Kontinentalne regije u odnosu na stanovnike Jadranske regije, premda je većina stanova za odmor smještena u Jadranskoj regiji. Također, u većoj su mjeri vlasnici stanova za odmor stanovnici urbanih naselja, dok je istovremeno znatno veći broj stanova za odmor smješten u ruralnim naseljima. Taj se uvid drži važnim u kontekstu sagledavanja socijalne održivosti lokalne zajednice, odnosno postavlja se pitanje mogu li urbani stanovnici potaknuti razvoj socijalnog i kulturnog kapitala u ruralnim i perifernim sredinama. Nakon uvodnih poglavlja, u kojima se ukazalo na društvenu važnost sekundarnog stanovanja i dosadašnje spoznaje na tom polju istraživanja, u četvrtom se poglavlju iznosi niz važnih demografskih podataka koji omogućavaju bolje sagledavanje procesa koji su se posljednjih desetljeća odvijali u naseljima u kojima su provedena terenska istraživanja. Autori N. Pokos i R. Mišetić u tekstu „Analiza demografskih obilježja naselja Okrug Gornji, Červar-Porat i Aljmaš“ prate promjene u kretanju broja stanovnika tih naselja, a potom analiziraju prirodno kretanje stanovnika te migracijska obilježja stanovnika. Razmatra se također i struktura stanovništva prema spolu i dobi, prema ekonomskoj aktivnosti, prema školskoj spremi te prema djelatnosti. Navedeni demografski podaci analiziraju se u slučaju Aljmaša i Okruga Gornjeg počevši s rezultatima popisa stanovništva iz 1971. godine, dok se za Červar-Porat prate podaci od 1991. godine, kada je to naselje izdvojeno iz naselja Červar.

G.-M. Miletić u petom poglavlju „O istraživanju: ciljevi, metoda, uzorak“ predstavlja način na koji je istraživanje zamišljeno i provedeno. U prikupljanju podataka korištene su kvalitativne i kvantitativne istraživačke metode, koje su obuhvatile analizu sadržaja, vizualni pregled stanja u prostoru, provođenje intervjua te prikupljanje poda-

taka anketnim upitnikom. Anketno istraživanje, u kojem je ukupno sudjelovalo 1.015 ispitanika, zamišljeno je tako da u njemu sudjeluju dvije ciljane skupine, stalni i povremeni stanovnici. Cjelokupno istraživanje realizirano je u sklopu projekta „Sekundarno stanovanje i socijalna održivost lokalnih zajednica u Hrvatskoj“.

U sljedeća tri poglavlja iznose se rezultati deskriptivne analize prikupljenih podataka, a koji se interpretiraju s obzirom na povijesne i društvene posebnosti mjesta istraživanja. Autori teksta „Sekundarno stanovanje u naselju ‘nepovoljnih prostornih odnosa’: primjer Okruga Gornjeg“ M. Marinović Golubić, K. Peračković i S. Ursić prate tako razvoj sekundarnog stanovanja u naselju Okrug Gornji te ukazuju na to da je ono usko vezano s demografskim i gospodarskim razvojem naselja. Autori, međutim, primjećuju da se u slučaju Okruga Gornjeg može govoriti o „zagušenosti prostora gradnjom“ te da teškoće predstavlja velika prometna zakrčenost. Rezultati provedenog istraživanja rasvjetljavaju samu motivaciju ispitanika da baš na toj lokaciji imaju drugi dom. Tako se među razlozima povremenih stanovnika za kupnju ili gradnju drugog objekta najviše navode čisto more, klima i ljepota prirodnog krajolika. Pritom se u velikom broju slučajeva stanovi za odmor koriste cijele godine, prvenstveno stoga što većina vlasnika vikendica živi na udaljenosti do 50 kilometara od Okruga Gornjeg. Rezultati istraživanja ukazuju na to da je privrženost mjestu visoka kod stanovnika, osobito stalnih, dok sudjelovanje u aktivnostima lokalne zajednice nije na pretjerano visokoj razini. Kao mogući razlog autori navode da lokalna javnosti nema dovoljno utjecaja na donošenje strateških planova, što na dio populacije može djelovati demotivirajuće kada je u pitanju javni angažman. Također, na osnovi pitanja o održavanju međusobnih odnosa u zajednici, utvrđeno je da se održavaju relativno česte interakcije između mještana i povremenih stanovnika te da postoji izražena spremnost za pomaganje u lokalnoj zajednici.

Uvrštavanje Červar-Porta među naselja u kojima se provelo istraživanje svakako je zanimljivo budući da je riječ o prvom planskom naselju koje je na jadranskoj obali izgrađeno za turističko-stambene svrhe. U tekstu „Sekundarno stanovanje u sezonskom gradu: primjer Červar-Porta“ autorice S. Ursić i R. Krnić iznose rezultate istraživanja raspravljajući pritom i o specifičnostima tog naselja, koje se očituju u urbanističkom planiranju, transformaciji naselja te načinu korištenja stana za odmor u kojem se prepoznaje fenomen sezonalnosti. Na temelju modificiranog Butlerovog cikličkog modela, kojim se originalno objašnjavao razvoj turističke destinacije, raspravlja se o tri faze razvoja Červar-Porta. Detektiraju se tako faza ekspanzije, faza propadanja i transformacije te faza koju karakterizira nastojanje za obnovom i revitalizacijom. Nakon brojnih promjena koje su se događale u navedenim fazama, prednost tog naselja i dalje se vidi u tome što je izbjeglo divlju gradnju, koja je inače česta boljka naselja u kojima je značajnije prisutno sekundarno stanovanje. Prema rezultatima istraživanja zaključuje se da ispitanici priželjkuju unaprjeđenje lokalne infrastrukture, ali i da su u velikoj mjeri optimistični kada je u pitanju budućnost naselja. Privremeni stanovnici svoje

stanove za odmor koriste prvenstveno ljeti, što utječe i na obrasce provođenja slobodnog vremena, pa je primjetno da privremeni stanovnici nešto više vremena provode u bavljenju rekreacijom, dok stalni stanovnici više vremena provode gledajući televiziju i baveći se hobijima. Izražena je privrženost stanovnika mjestu, a ona se prvenstveno može povezati s visokim vrednovanjem prirodnih elemenata kao što su more, mirisi i zvuci. Također, prirodni resursi navode se i kao osnovni razlozi za posjedovanje vikendice u tom naselju.

Kako bi se dobili uvidi o nekim obilježjima sekundarnog stanovanja u kontinentalnoj Hrvatskoj, istraživanje je provedeno i u Aljmašu, naselju koje se nalazi uz obalu Dunava na samoj granici Republike Hrvatske. M. Bara i M. Marinović Golubić autori su poglavlja „Sekundarno stanovanje na obalama rijeka: primjer Aljmaša“, u kojem se prvo daje pregled razvoja sekundarnog stanovanja u naselju, a potom donosi niz podataka koji rasvjetljavaju suvremene odnose u lokalnoj zajednici kao i ključna obilježja vezana uz stanovanje. Ukazuje se na to da je tijekom godina dolazilo do promjena kako u različitim tipovima objekata koji su se gradili tako i lokacija na kojima je dolazilo do izgradnje. Današnji vlasnici koriste vikendice u najvećoj mjeri kao mjesta obiteljskog okupljanja, dok je iznajmljivanje vikendica vrlo rijetko. Atraktivnost prirodnog okoliša i u ovom je slučaju presudan faktor koji je utjecao na izbor lokacije za drugi dom. Stanovnici Aljmaša iskazivali su visoku razinu društvenosti, privrženosti mjestu i zadovoljstva susjedskim odnosima. Ipak, mogu se zapaziti i znakovi nezadovoljstva lokalnim stanjem, koje se prvenstveno dovodi u vezu sa slabom gospodarskom situacijom. Zanimljivo je stoga da je među povremenim stanovnicima bio znatno veći postotak onih koji su smatrali da život u naselju postaje sve bolji/ugodniji, dok je među stalnim stanovnicima dominirao stav da život u naselju postaje sve teži. Autori sugeriraju da se zbog relativno čestog korištenja stanova za odmor kao i zbog podatka da se dio vikendaša odlaskom u mirovinu trajno nastanio u naselju može govoriti o tome da između prvog i drugog doma više ne postoji jasna granica.

U posljednjem, devetom, poglavlju naslovljenom „Prinos analizi (su)života mještana i vikendaša: nekoliko empirijskih uvida iz Okruga Gornjeg, Červar-Porta i Aljmaša“ autori G.-M. Miletić, K. Peračković i A. Mišetić sažimaju najznačajnije nalaze te pritom ističu sličnosti, ali i razlike između tri istraživana naselja. Tako se kao nalazi koji upućuju na određene sličnosti navode, primjerice, izražena privrženost stanovnika mjestu te sklonost stanovnika unaprjeđenju infrastrukture i sadržaja koji bi omogućili razvoj turizma. Razlike se pak među stanovnicima tih naselja pojavljuju, između ostalog, po pitanju učestalosti korištenja stana za odmor, učestalosti međusobnog posjećivanja susjeda, ali i participacije stanovnika u aktivnostima lokalne zajednice. Iz toga se zaključuje da sekundarno stanovanje nije homogen fenomen, ali i da dobiveni nalazi mogu pomoći u formiranju modela lokalnog razvoja te usmjeravanju razvojnih projekata koji bi vodili računa o prostornim specifičnostima i potrebama lokalnih zajednica.

Uzimajući u obzir sve navedeno, ova knjiga predstavlja značajan doprinos istraživanju sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj budući da donosi niz empirijskih uvida, pri čemu se na poticajan način koristi koncept socijalno održivog razvoja. Na taj način ona svakako može biti korisna u planiranju budućih istraživanja sekundarnog stanovanja, ali i u osmišljavanju lokalnog razvoja.

Mateo Žanić